

KINGA GEBEN

Uniwersytet Wileński

MARIA ZIELIŃSKA

Lwowski Uniwersytet Narodowy im. Iwana Franki

Porównanie sytuacji socjolingwistycznej uczniów szkół polskich z Mościsk, Gródka (Ukraina) oraz Solecznik (Litwa)

Celem artykułu jest analiza sytuacji socjolingwistycznej uczniów ze szkół polskich w Mościskach, Gródku (Ukraina) oraz Solecznikach (Litwa). Porównania danych socjolingwistycznych młodzieży pobierającej naukę w języku polskim na Litwie i na Ukrainie dokonano na podstawie materiału ankietowego zebranego przez autorki w maju 2015 roku. W Solecznikach i w Gródku zebrano po 40 ankiet wypełnionych przez uczniów 7–8 klasy (14–15 lat), w Mościskach zaś 62 ankiety zostały wypełnione przez uczniów 9–11 klasy (15–17 lat). Analizą objęto odpowiedzi na pytania dotyczące narodowości i pochodzenia badanych, języka ojczystego, prestiżu językowego, użycia oraz znajomości języków. Na podstawie porównania danych wysunięto hipotezę badawczą, że sytuacja socjolingwistyczna młodzieży, uczącej się w szkołach polskich w różnych państwach i uczestniczącej w różnych kontaktach językowych, jest podobna.

Słowa kluczowe: narodowość, prestiż językowy, Litwa, Ukraina, prestiż językowy, świadomość językowa.

Na Litwie Polacy zamieszkują zwarte terytorium i stanowią 6,6 proc. ogółu mieszkańców, są największą mniejszością narodową w kraju, natomiast na Ukrainie są rozproszeni po wielkim terytorium oraz stanowią tylko 0,3 proc. mieszkańców kraju. W roku badań w szkołach z polskim językiem nauczania kształciło się na Litwie około 12 tysięcy [*Tautinių mažumų švietimas*, 2013], na Ukrainie zaś około 1200 osób [*Placówki oświatowe*, 2015]. Badaniami objęto młodzież kształcąca się w szkołach z polskim językiem nauczania z trzech miast znajdujących się na terenach dawnych Kresów Wschodnich [zob. Kurzowa 1983; 1993]. Sytuacja socjolingwistyczna na Wileńszczyźnie jest bardziej jednolita, więc wybrano do badań jedną szkołę w Solecznikach,

na Ukrainie zaś zbadano młodzież ze szkół w Gródku i Mościskach, po to by naświetlić pewne różnice wynikające z uwarunkowań geo- i socjolingwistycznych. Wszystkie wyniki badań podano w procentach, co pozwala na porównanie wyborów tożsamościowych i językowych w trzech badanych ośrodkach.

Opis badanych miast

Miasto **Soleczniki**, centrum administracyjne najbardziej polskiego rejonu Litwy, zamieszkuje 6,5 tys. osób, z których 72 proc. stanowią Polacy, 13 proc. Litwini, 7 proc. Rosjanie, 4 proc. Białorusini, 1 proc. Ukraińcy, 3 proc. przedstawiciele innych narodowości. Odległość między Solecznikami a Wilnem wynosi ok. 45 km, a w odległości 3,5 km przebiega granica z Białorusią. Chociaż rejon solecznicki zamieszkuje w większości ludność wiejska o świadomości polskiej, jednak samo miasto jest wielojęzyczne i wielonarodowościowe. Szczególną pozycję języka rosyjskiego w funkcji interdialektu w Solecznikach odnotowała E. Smułkowa: “Stopień rusyfikacji językowej ludności, deklarującej się jako Polacy (katolik-Polak) w rejonie solecznickim był istotnie bardzo duży. Można założyć, że dokonywała się ona stosunkowo łatwo tam, gdzie językiem domowym był białoruski — prosty” [Smułkowa 1999, 62]. Soleczniki zachowują ścisły związek z wsiami położonymi nieopodal, stanowią centrum, do którego dojeżdżają ludzie do pracy. Język wsi położonej obok Solecznik, w której starsze pokolenie jest dwujęzyczne, posługuje się językiem polskim i “prostym”, opisała H. Karaś [1999, 77]. Dla Polaków z Solecznik język polski jest językiem religii, obok rosyjskiego pełni funkcję komunikacyjną we wspólnocie sąsiedzkiej i rodzinie, litewski jest potrzebny podczas kontaktów oficjalnych, szczególnie w stołecznych urzędach. Ogólnokształcąca szkoła średnia w Solecznikach istnieje od 1950 r., obecnie nosi miano Gimnazjum im. Jana Śniadeckiego.

Gródek (Gródek Podolski) jest miastem położonym w obwodzie chmielnickim, stanowi centrum administracyjne rejonu gródeckiego. Gródek liczy ok. 17 tysięcy mieszkańców i znajduje się w odległości 52 km od miasta obwodowego Chmielnickiego i 62 km od Kamieńca Podolskiego. Zgodnie z danymi ostatniego powszechnego spisu ludności (2001 r.) w rejonie gródeckim mieszka 91,4 proc. Ukraińców, 7,2 proc. Polaków (dla porównania w 1989 r. Polacy stanowili 9 proc. mieszkańców rejonu) oraz 1,1 proc. Rosjan. W rejonie jest 20 parafii rzymskokatolickich, w tym aż trzy — w Gródku. Język polski, podobnie jak w Solecznikach, jest dla miejscowych Polaków językiem religii i komunikacji wewnątrzrodzinnej. Polszczyzna w rodzinach polskich w Gródku jest zachowana w różnym stopniu, najczęściej właśnie przedstawiciele najstarszej generacji używają języka ojczystego, co potwier-

dzają obserwacje badaczy: “Obecnie w niektórych rodzinach polszczyzną posługują się wszystkie pokolenia, w innych mówią po polsku tylko najstarsi” [Rieger i in. 2002, 225]. Najmłodsze pokolenie w Gródku ma teraz możliwość uczenia się języka polskiego w szkole ogólnokształcącej z polskim językiem nauczania, która powstała w 2002 r. i jest jedną z pięciu polskojęzycznych szkół funkcjonujących na terytorium Ukrainy.

Miasto **Mościska** znajduje się w obwodzie lwowskim, w odległości 65 km od Lwowa i 14 km od granicy z Polską. Liczba mieszkańców Mościsk wynosi 9 tys., z których zdecydowana większość (80,6 proc.) uważa język ukraiński za swój język ojczysty. Język polski jest językiem ojczystym dla 18 proc. mieszkańców, a rosyjski — dla 1,4 proc. Rejon mościski — według oficjalnych danych — jest zamieszkały w większości przez ludność deklarującą narodowość ukraińską (91,8 proc.), Polacy stanowią 7,6 proc. mieszkańców, Rosjanie — 0,5 proc. W rejonie mościskim znajdują się wsi, w których do dziś zachowały się skupiska Polaków, tzw. “polskie wsi”. W jednej z takich wsi (Strzelczyskach) funkcjonuje szkoła podstawowa z polskim językiem nauczania. W Mościskach ogólnokształcąca szkoła z polskim językiem nauczania powstała — jak i Gródku — w 2002 r. W Mościskach Polacy stanowią bardziej zwartą mniejszość narodową niż w Gródku, ponadto polska szkoła w Mościskach pełni rolę ośrodka polskości, który ogarnia dzieci i młodzież z polskich rodzin oraz rodzin mieszanych pod względem narodowościowym (polsko-ukraińskich) nie tylko z Mościsk, lecz także z okolicznych tzw. “polskich” wsi. W ciągu ostatnich dwóch lat obserwuje się wzrost liczby chętnych podjęcia nauki w polskiej szkole, w tym osób pochodzących z rodzin ukraińskich, co świadczy o prestiżu polskiej szkoły w środowisku lokalnym oraz wiąże się z perspektywą wyjazdu po ukończeniu szkoły na studia do Polski. W Mościskach działają dwa kościoły rzymskokatolickie, cerkwie grekokatolickie i prawosławne. W kontaktach codziennych mieszkańcy Mościsk posługują się przeważnie językiem ukraińskim. Polacy używają języka polskiego w kontaktach wewnątrzrodzinnych, sąsiedzkich, na terenie polskiej szkoły, kościoła oraz uczestnicząc w przedsięwzięciach zorganizowanych przez działające tu dwa towarzystwa kultury polskiej. Język polski jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i jest opanowany (w różnym stopniu) przez przedstawicieli wszystkich grup wiekowych [zob. Kostecka-Sadowy 2008, 248].

Analiza wyników ankiet

Uczniów poproszono o zadeklarowanie narodowości oraz o podanie motywacji swojego wyboru. W badanych trzech miejscowościach przeważały osoby deklarujące narodowość polską. Badając motywacje wyboru narodo-

wości, dostrzegamy, że młodzież z Litwy i Ukrainy łączy odwoływanie się przede wszystkim do kryterium pochodzenia, rzadziej zaś odwoływano się do czynnika kulturowego.

W grupie badanych z Solecznik 70 proc. deklaruje narodowość polską. W motywacjach wyboru narodowości podkreślano przede wszystkim pochodzenie, jednak ważną cechą jest świadomość zadomowienia się w kulturze polskiej, np. *rodzice są narodowości polskiej**; *rozmawiam w rodzinie po polsku i chodzę do polskiej szkoły*; *rozmawiam po polsku, trzymam się polskich tradycji i żyję w polskiej rodzinie*. Deklaracje podwójnej narodowości motywowane były również kryterium emocjonalnym i kulturowym, np. 12,5 proc. wpisało narodowość “Polak i Rosjanin”, podając motywacje: *[uważam się] za Rosjanina, bo mi się podoba ten język i w domu po rosyjsku rozmawiam, a Polakiem, bo uczęszczam do polskiej szkoły i większość ludzi w otoczeniu też rozmawiają po polsku; bo uczam się w polskiej szkole i z rodzicami gadam po polsku i po rosyjsku i także moje rodzice są i Polakami i Rosjanami; kocham jednakowo i Rosję i Polskę*.

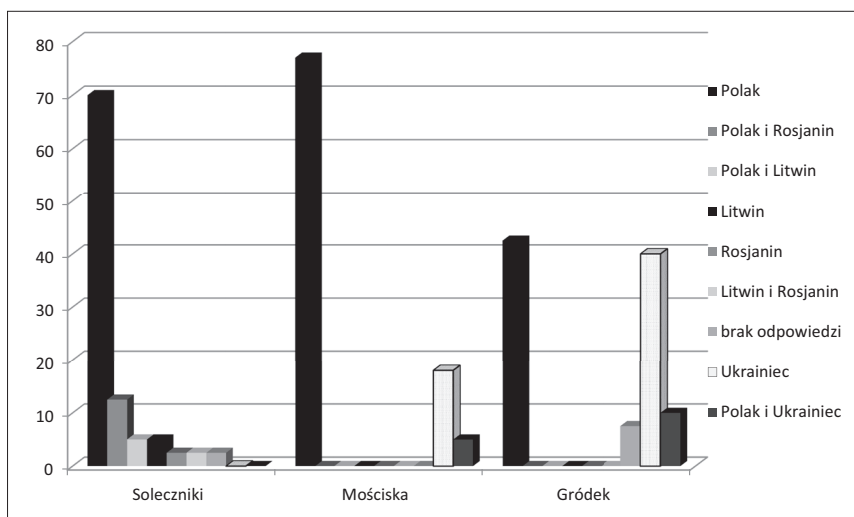
W grupie badanych z Mościsk nieco więcej respondentów deklaruje polską narodowość (77 proc.). Przynależność do narodu polskiego młodzież uzasadnia przede wszystkim narodowością swoich rodziców lub przodków, np. *ponieważ moje rodzice są polakami i uważam że jestem polką z krwi i kości*; *uważam się za polkę, bo urodziłam się w polskiej rodzinie, bo mam dużo przodków Polaków*; *ponieważ mam korzenie polskie*, rzadziej natomiast odwołuje się do polskich tradycji, religii czy języka, np. *dlatego, że rozmawiam po polsku i pielęgnuje polskie tradycje*; *dlatego że język polski jest moim ojczystym językiem, rozumiem po polsku*; *bo postępuje według polskich obyczajów*; *religią*; *świętami narodowymi*. W pojedynczych odpowiedziach w uzasadnieniu polskiej narodowości przytoczono miejsce zamieszkania, np. *bo mieszkam w polskiej wsi* lub posiadanie Karty Polaka. Wybór narodowości ukraińskiej (18 proc.) młodzież ze szkoły w Mościskach motywuje przeważnie miejscem urodzenia i zamieszkania, np. *bo ja tu się urodziłam*; *bo żyję na Ukrainie, i moja rodzina*, rzadziej — narodowością rodziców. Jeżeli chodzi o kilkoro uczniów (5 proc.) deklarujących przynależność do obu narodów, to czynnikiem decydującym o takim wyborze jest pochodzenie z rodzin, w których rodzice są przedstawicielami różnych narodowości, np. *pochodzę z rodziny mieszanej, zachowuję polskie i ukraińskie tradycje*.

W grupie badanych z Gródka znacznie mniej respondentów deklaruje narodowość polską (42,5 proc.). Przynależność do narodu polskiego młodzież uzasadnia przede wszystkim narodowością swoich rodziców, częściej

---

* Wszystkie wypowiedzi ankietowanych podajemy w wersji oryginalnej.

nawet dziadków lub przodków, np. *moi dziadkowie, rodzice są Polakami; mam polskie korzenie; od pradziadków jestem Polakiem*. Wybór narodowości ukraińskiej (40 proc.) młodzież ze szkoły w Gródku argumentuje przeważnie miejscem urodzenia i zamieszkania (np. *urodziłam się na Ukrainie, mieszkam tu od dzieciństwa*), rzadziej — narodowością rodziców, dziadków (np. *moi dziadkowie, rodzice są Ukraińcy; od pradziadków, dziadków i rodziców*). Pięcioro uczniów (10 proc.) deklaruje obie narodowości albo nie wpisuje swej przynależności narodowościowej (7,5 proc.). Zróżnicowanie narodowościowe badanych przedstawiono na wykresie 1.

Wykres 1. Zróżnicowanie narodowościowe badanych (w procentach)

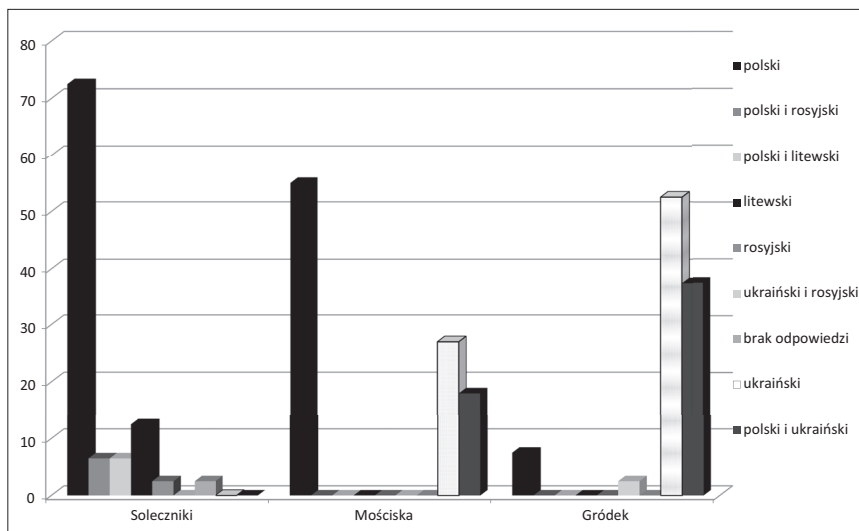
Zdaniem młodzieży z obu krajów, język oraz narodowość rodziców są najważniejsze dla tożsamości narodowej człowieka. Znajomość historii, kultury i tradycji wymieniane były rzadziej. Pojedyncze wypowiedzi odwołujące się do wyznania w Solecznikach miały kontekst utrzymywania tradycji w rodzinie, natomiast w Mościskach miały wydźwięk określający przynależność narodową (np. *dlatego, że chodzę do cerkwi i moje rodzice ukraińcy*). Podsumowując, można stwierdzić, że różnorodność deklaracji narodowości innej niż polska w Solecznikach jest większa (Polak i Rosjanin; Polak i Litwin; Litwin; Rosjanin; Litwin i Rosjanin) niż w Gródku czy Mościskach (Polak i Ukrainiec; Ukrainiec). Gródek wyróżnia się jako miejsce, w którym uczy się najwięcej uczniów o innej niż polska narodowość.

Uczniów zapytano, jakiej narodowości są ich rodzice. Z odpowiedzi wynika, że rodziny respondentów z Solecznik (62,5 proc.) i z Mościsk (61 proc.)

w większości są homogeniczne polskie, natomiast zdecydowanie mniej młodzieży z Gródka pochodzi z rodzin, w których oboje rodziców są narodowości polskiej (30 proc.). Trzecia część uczących się w badanych trzech polskich szkołach pochodzi z rodzin mieszanych narodowościowo. Trzeba dodać, że w grupie badanych z Solecznik były to rodziny polsko-rosyjskie (22,5 proc.) oraz polsko-białoruskie (10 proc.), natomiast w Mościskach i Gródku po 28 proc. badanej młodzieży pochodzi z polsko-ukraińskich i tylko jedna osoba pochodzi z polsko-rosyjskiej rodziny. Odsetek uczniów pochodzących z rodzin innych narodowości w Solecznikach wynosi 7 proc. (z rodzin rosyjskich i litewsko-rosyjskich), w Mościskach 11 proc., w Gródku zaś sięga aż 35 proc. uczniów (jak świadczą dane ankietowe, ci uczniowie pochodzą z rodzin ukraińskich). Gródek wyróżnia się największym udziałem etnosu ukraińskiego, w Solecznikach zaś widzimy największą różnorodność narodowości.

Istotna różnica dotycząca opisywanych grup młodzieży polega na wyborze odmiennych języków uważanych za ojczyste. W ankiecie uczniowie byli proszeni o odpowiedź, jaki jest ich język ojczysty. Język polski w Solecznikach deklaruje 72,5 proc., dwa języki ojczyste (polski i rosyjski; litewski i polski) podaje 12,5 proc. badanych, 12,5 proc. wskazuje wyłącznie litewski, 2,5 proc. — rosyjski. Podczas analizy nie dostrzeżono bezpośredniego związku między pochodzeniem z rodziny mieszanej a wyborem języka ojczystego innego niż polski, ale właśnie w Solecznikach jest największy odsetek deklarujących język polski jako ojczysty. W Mościskach język polski za swój ojczysty uważa 55 proc. badanych uczniów: wybór języka ojczystego pokrywa się z narodowością badanych, ponieważ większość uczniów traktujących język polski jako ojczysty, pochodzi z rodzin polskich i w rubryce narodowość wpisuje "Polak". Język ukraiński jako ojczysty deklaruje 27 proc. uczniów. Wybór języka ojczystego ukraińskiego jest zgodny z narodowością zarówno badanych, jak też ich rodziców. Oba języki (ukraiński i polski) deklaruje jako języki ojczyste 18 proc. badanej młodzieży. Gródek wyróżnia się na tle opisanych miast, ponieważ język polski za swój ojczysty uważa jedynie 7,5 proc. badanych uczniów. Język ukraiński jest językiem ojczystym dla 52,5 proc. uczniów, co najczęściej zgadza się z deklaracją narodowości. Dwa języki jako ojczyste deklaruje 40 proc. badanej młodzieży (37,5 proc. ukraiński i polski, 2,5 proc. ukraiński i rosyjski). Przypuszczamy, że wybór języka ojczystego innego niż zadeklarowana narodowość może wynikać z dominacji języka innego niż polski w codziennych sytuacjach komunikacyjnych.

Uczniów zapytano, w jakim języku czytają literaturę piękną. Programy polskojęzycznych szkół, do których uczęszcza młodzież w obu państwach

Wykres 2. Zestawienie deklaracji wyboru języka ojczystego (w procentach)

zakładają, że uczniowie będą czytali literaturę zarówno w języku nauczania szkoły, jak też w języku państwowym. Z odpowiedzi wynika, że młodzież solecznicka literaturę piękną czyta w szkole prawie jednakowo często po polsku i po litewsku (odpowiednio 55 proc. i 53 proc.). Znacznie więcej (aż 79 proc.) ogarniętych badaniami uczniów szkoły ogólnokształcącej z polskim językiem nauczania w Mościskach czyta literaturę piękną w języku polskim, ukraińskojęzyczną literaturę czyta 47 proc. badanych. Natomiast w Gródku proporcje się odwracają: 72,5 proc. czyta literaturę piękną w języku ukraińskim, po polsku — 57,5 proc. badanych. Interesujące jest, że młodzież również czyta literaturę po rosyjsku. W Solecznikach po rosyjsku czyta literaturę 22 proc., w Mościskach jedynie 5 proc., w Gródku zaś 30 proc. badanych.

Kolejne pytanie (*W jakich językach oglądasz telewizję, np. wiadomości?*) miało na celu zbadanie wpływu języka mass mediów. W tej dziedzinie ujawnia się szczególnie dominacja rosyjskiego w środowisku polskiej młodzieży na Litwie: wiadomości w telewizji są oglądane po rosyjsku przez 85 proc. badanych, 45 proc. wymienia litewski i jedynie 7 proc. — język polski. Natomiast młodzież mościska najczęściej ogląda telewizję w języku polskim (72,5 proc.) i ukraińskim (68 proc.), o wiele rzadziej (21 proc.) — rosyjskojęzyczne programy telewizyjne. Młodzież z Gródka najczęściej jednak woli programy telewizyjne w języku ukraińskim (92,5 proc.), rzadziej — rosyjskojęzyczne (47,5 proc.) i polskojęzyczne (30 proc.). Jest to istotna różnica w kształtowaniu się kompetencji językowej: młodzież mieszkająca

w Mościskach może osłuchać się ze współczesną polską wymową poza szkołą i śledzić na bieżąco wydarzenia w Polsce. Gródek w wyborach języka telewizji pozostaje najbardziej ukraińskojęzyczny, Soleczniki zaś charakteryzuje przywiązanie do języka rosyjskiego.

Internet jest najbardziej wielojęzycznym medium, toteż zapytano o ten szczególnie ważny dla młodzieży środek przekazu: *W jakich językach czytasz gazety lub przeglądasz strony w Internecie?* W Solecznikach informacje ze stron internetowych młodzież czyta przede wszystkim w języku litewskim (70 proc.), rzadziej w języku rosyjskim (57,5 proc.) i polskim (45 proc.). Uczniowie uczęszczający do szkoły w Mościskach również najczęściej przeglądają strony internetowe w języku państwowym (81 proc.), rzadziej w polskim (64,5 proc.) i rosyjskim (40 proc.), nieliczni (3 proc.) korzystają też z angielskojęzycznych portali. Podobnie uczniowie uczęszczający do szkoły w Gródku najczęściej przeglądają strony internetowe w języku ukraińskim (90 proc.), rzadziej w rosyjskim (52,5 proc.) i polskim (35 proc.), 17,5 proc. korzysta też z angielskojęzycznych portali. Wybór języka w tej sytuacji można wytłumaczyć naturalnym zachowaniem młodzieży, która śledzi informacje w Internecie przede wszystkim dotyczące kraju zamieszkania, więc najczęściej czyta strony internetowe w języku państwowym.

Uczniów poproszono o dokonanie oceny prestiżu używanych języków. Respondenci z Solecznik sądzą, że w społeczeństwie litewskim najbardziej prestiżowy jest język państwowy. Język litewski wymienia 50 proc. badanych, rosyjski — 32,5 proc.; angielski — 22,5 proc. oraz polski — 17,5 proc. Zdaniem młodzieży mościskiej, najbardziej prestiżowy w społeczeństwie ukraińskim jest język angielski (45 proc.) oraz język rosyjski (27,5 proc.). Polski i ukraiński zanotowano w odpowiedziach o wiele rzadziej (19 proc. polski i 13 proc. ukraiński). Jeszcze bardziej wyraźny prestiż języka angielskiego wynika z odpowiedzi uczniów z Gródka (60 proc.). Język ukraiński plasuje się na drugim miejscu (30 proc.), polski zaś na trzecim (7,5 proc.). Trzecia część respondentów z Gródka nie udzieliła odpowiedzi na to pytanie. Dla uczniów z Ukrainy najbardziej prestiżowy jest język angielski, natomiast w ocenie respondentów na Litwie najważniejszy jest język państwowy.

W ankiecie poproszono uczniów o samoocenę znajomości języków. Chociaż uczniowie ze szkół mniejszości narodowych w obu krajach są wielojęzyczni, jednak stopień swojej znajomości języków określają inaczej. W Solecznikach znajomość państwowego języka najczęściej oceniano słowami “podstawowy poziom; nie bardzo; średnio; normalnie” (42,5 proc.), natomiast rosyjskiego i polskiego “wysoko; bardzo dobrze; doskonale; wspaniale” (52,5 proc. — rosyjski, 62,5 proc. — polski). Młodzież mościska oceniła swoją znajomość zarówno języka ukraińskiego, jak i polskiego,

w następujący sposób: “bardzo dobrze; dobrze; biegle” (89 proc. — ukraiński, 85,5 proc. — polski); natomiast językiem rosyjskim w swojej ocenie posługują się “bardzo dobrze; dobrze” (45 proc.) albo “średnio; słabo” (22,5 proc.). Młodzież z Gródka najlepiej oceniała swoją znajomość języka ukraińskiego — “bardzo dobrze; poziom wyższy” (80 proc.), polskiego — “dobrze” (65 proc.), rosyjskiego zaś “dobrze” (37,5 proc.) albo “dostatecznie; na poziomie średnim” (35 proc.). Podsumowując, można stwierdzić, że młodzież z Ukrainy oceniła swoją znajomość języka państwowego wyżej niż młodzież litewska, natomiast lepsza samoocena znajomości rosyjskiego jest wśród młodych Polaków z Litwy.

Z dokonanej analizy porównawczej wynika, że istnieją podobieństwa badanych środowisk polskich, jednak są również istotne różnice w ich funkcjonowaniu. Sytuacja socjolingwistyczna młodzieży uczącej się w szkołach polskich w różnych państwach w dużym stopniu zależy od potrzeby i możliwości kontaktu z językiem polskim standardowym, polską kulturą, mediami oraz nastawienia się na przyszłe wybory tożsamościowe. Prestiż języka angielskiego może mieć związek z częstymi wyjazdami z Ukrainy, natomiast młodzież polska na Litwie koncentruje się na języku litewskim, co świadczy o przyszłych wyborach miejsca studiów i pracy. Szczególnie silna pozycja języka rosyjskiego w sieci interakcji polskojęzycznej młodzieży prowadzi do asymilacji kulturowej z mniejszością rosyjską, natomiast na Ukrainie Zachodniej język rosyjski nie jest tak popularny wśród ludzi młodych. W Solecznikach zwraca na siebie fakt różnorodności narodowej rodzin badanych. Na Ukrainie dostrzegamy popularność dwujęzyczności ukraińsko-polskiej, jednak przewaga ukraińskiego w Gródku jest wyjątkowa i wiąże się ze znaczącą dominacją ludności ukraińskiej oraz zukrainizowanych językowo i kulturowo osób pochodzenia polskiego. W Mościskach, pomimo liczebnej przewagi Ukraińców, przedstawiciele polskiej mniejszości narodowej zachowują swoją tożsamość, kulturę oraz język, co niewątpliwie znajduje swoje odbicie w świadomości narodowej i językowej również młodego pokolenia. Położenie geograficzne tego miasta w pobliżu granicy z Polską daje możliwość stałych kontaktów społeczno-kulturalnych, owocujących czynną znajomością języka, a także zakorzenieniem w polskiej tradycji i kulturze.

Przedstawione porównanie sytuacji socjolingwistycznej może naświetlić zagadnienia do dalszych badań nad świadomością uczniów szkół polskich w obu krajach.

BIBLIOGRAFIA

- Karaś H., 1999: O gwarze Kamionki koło Solecznik, in Porayski-Pomsta J. (red.), *Sytuacja językowa na Wileńszczyźnie*. Warszawa, 77–93.
- Kostecka-Sadowy A., 2008: Stan współczesnej polszczyzny Mościsk i okolic, in Cygal-Krupa Z. (red.), *Współczesna polszczyzna: stan, perspektywy, zagrożenia*. Kraków–Tarnów, 247–257.
- Kurzowa Z., 1983: *Polszczyzna Lwowa i Kresów południowo-wschodnich do 1939 roku*. Warszawa–Kraków.
- Kurzowa Z., 1993: *Język polski Wileńszczyzny i Kresów północno-wschodnich XVI–XX w.* Warszawa–Kraków.
- Placówki oświatowe = *Placówki oświatowe na Ukrainie. Informator*. Warszawa, 2015. (<http://wid.org.pl/wp-content/uploads/Informator-Placwki-owiatowe-na-Ukrainie.pdf>) (dostęp: 07.10.2016).
- Rieger J., Cechosz-Felczyk I., Dziegiel E., 2002: *Język polski na Ukrainie w końcu XX wieku*. Cz. I. *Stan i status. Cechy charakterystyczne. Polszczyzna w Lwowskim, Tarnopolskim i na Podolu. Teksty*. Warszawa.
- Smułkowa E., 1999: Sytuacja językowa w Ejszyszkach i okolicy. Wyniki badań sondażowych prowadzonych na Litwie w 1997 roku, in Porayski-Pomsta J. (red.), *Sytuacja językowa na Wileńszczyźnie*. Warszawa, 54–63.
- Tautinių mažumą švietimas*, 2013. (http://www.sac.smm.lt/wp-content/uploads/2016/01/bs_Tautiniu-mazumu-svietimas-Lietuvoje-2013-12.pdf) (dostęp: 07.10.2016).

KINGA GEBEN, MARIA ZIELIŃSKA

A Comparison of the Sociolinguistic Situation of Pupils Attending Polish Schools in Mostyska, Horodok (Ukraine) and Šalčininkai (Lithuania)

The aim of the article is to analyze the sociolinguistic situation of pupils attending Polish schools in Mostyska, Horodok (Ukraine) and Šalčininkai (Lithuania). The comparison of sociolinguistic data of youth receiving education in the Polish language in Lithuania and Ukraine was based on questionnaire material collected by authors in May 2015. 40 questionnaires have been filled out by pupils of the 7th and 8th grades (14–15 years old) in each town, Šalčininkai and Horodok; in Mostyska, 62 pupils of the 9th–11th grades (15–17 years old) have filled out the questionnaires. The research hypothesis is the following: The sociolinguistic situation of youth attending Polish schools in different countries and participating in various language contacts is similar. The analysis includes declarations of nationality and descent, mother tongue, prestige language and situational usage as well as the knowledge of particular languages.

Keywords: Polish schools, Lithuania, Ukraine, prestige language, language awareness.

KINGA GEBEN, MARIA ZIELIŃSKA

Lenkų mokyklų Mosciskoje, Horodoke (Ukraina) ir Šalčininkuose (Lietuva) mokinių sociolingvistinės situacijos palyginimas

Straipsnyje siekiama palyginti lenkų mokyklų Ukrainoje (Horodoke, Mosciskoje) ir Lietuvoje (Šalčininkuose) mokinių kalbinės nuostatos ir savimonę remiantis sociolingvistinėmis anketomis, surinktomis 2015 metais. Ištirta po keturiasdešimt 7 ir 8 klasių (14–16 metų) mokinių, besimokančių vidurinėse mokyklose lenkų kalba Šalčininkuose ir Horodoke, bei šešiasdešimt du 9–11 klasių (15–17 metų) mokinių, besimokančių Mosciskoje. Moksleiviams buvo pateiktas tas pats sociolingvistinis klausimynas lenkų kalba. Tyrime iškelta hipotezė, kad daugiakalbių bendruomenių nariai skirtingose valstybėse panašiai vertina savo lenkiškąją tapatybę ir patiria panašią rytų kalbų įtaką. Moksleiviai atsakė į klausimus apie tapatybę, šeimos tautybę, gimtąją kalbą, kalbų mokėjimą, vartojimą ir prestižą.

Reikšminiai žodžiai: lenkų mokyklos, Lietuva, Ukraina, kalbos prestižas, kalbinė savimonė.

Nadeszło do redakcji: 2 listopada 2016 r.

Przyjęto do druku: 20 listopada 2016 r.

Kinga Geben, doktor nauk humanistycznych, lektor w Centrum Polonistycznym Uniwersytetu Wileńskiego.

Kinga Geben, PhD (Humanities), Lecturer of the Polish Studies Center of the University of Vilnius.

Kinga Geben, humanitarinių mokslų daktarė, Vilniaus universiteto Polonistikos centro lektorė.
E-mail: kinga.geben@flf.vu.lt

Maria Zielińska, doktorantka Katedry Filologii Polskiej Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki.

Maria Zielińska, postgraduate student at the Department of Polish philology at the Ivan Franko National University of L'viv.

Maria Zielińska, Lvovo Ivano Franko valstybinio universiteto Lenkų filologijos katedros lektorė.

E-mail: mariazielinska23@gmail.com

ЛИТОВСКИЙ ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ

Елена Казимьянец

**ПРАКТИЧЕСКАЯ
ГРАММАТИКА
РУССКОГО ЯЗЫКА**

Часть I